

II. HLEDÁNÍ ROZUMNÉ VÍRY - 6. Je rozumné věřit, že Ježíš Kristus je Spasitel lidstva?

DŮVOD PŘÍCHODU SPASITELE

Pád člověka

Bůh je Duch, je věčný, svatý, dobrý, milující, spravedlivý, tvořivý. Člověka stvořil ke svému obrazu. Tím obrazem Boha je duch a duše člověka. Bůh zaoděl člověka tělem a umístil ho do pozemské zahrady Eden.

První lidé stvoření Bohem byli Adam a Eva. Bůh je spojil v manželský svazek (1. Mojžíšova 2:22-24), požehnal a řekl jim: **“Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.”** (1. Mojžíšova 1:28 EB). Všichni lidé, kteří žijí na zemi pocházejí z Adama a Evy. Bůh dal prvním lidem za úkol obdělávat a hlídat zahradu (1. Mojžíšova 2:15). Bůh dovolil lidem jíst ovoce ze stromů v zahradě. Zakázal však lidem jíst ovoce ze stromu poznání dobra a zla s tím, že v den, kdy poruší tento zákaz, zemřou. (1. Mojžíšova 2:16-17).

Bůh stvořil Adama a Evu jako dospělé a inteligentní bytosti se svobodou rozhodování. Bůh jim poskytl vše, co potřebovali pro svůj život. Sdělil jim svou vůli, včetně toho, co lidé nesměli udělat a oznámil jim trest za porušení zákazu. Bůh je tím učinil morálně odpovědnými za svá rozhodnutí. Dodržováním Boží vůle by lidé prokázali, že milují svého Stvořitele, že mu věří a spoléhají na něj jako Jeho děti.

Satan však oklamal Evu, že lidé nezemřou, když poruší zákaz a navnadil ji tím, že lidé budou jako Bůh, znát dobré i zlé, když sní zakázané ovoce. Eva poslechla satana, pojedla zakázané ovoce ze stromu poznání dobra a zla a dala je i svému muži, který uposlechl svou manželku a rovněž pojedl ze zakázaného ovoce. Získali tím sice určité poznání dobra a zla, které předtím neměli, ale za cenu porušení Božího zákazu (1. Mojžíšova 3:1-13).

Lidé se dopustili hříchu a nemohli nadále setrvat v přítomnosti svatého Boha. Hřích je oddělil od Boha a pro Boha byli duchovně mrtví (Lukáš 9:60). Bůh je vyhnal ze zahrady. Lidé tím ztratili přístup k ovoci stromu života a začali umírat i fyzicky (1. Mojžíšova 3:16-20, 22-24).

Hřích

Bůh člověka stvořil, proto zná člověka nejlépe. Zná jeho potřeby a touhy i způsob, jak je uspokojovat, aby člověk neublížil sám sobě nebo jiným lidem a dalo mu to pocit spokojenosti, štěstí a vnitřního pokoje. Ze stejného důvodu je Bůh nejvíce kompetentní k tomu, aby určil člověku pravidla pro jeho život. Tím, že člověk dodržuje Boží pravidla, Jeho vůli, Jeho příkázání, Jeho zákony, může uspokojovat své potřeby a touhy (a to jak fyzické, tak i duchovní) Božím, tedy dobrým způsobem, který přispívá ke štěstí a spokojenosti člověka a jeho harmonii, společenství s Bohem. Pokud však člověk poruší Boží pravidla, dopouští se hříchu (zla), který jej odděluje od svatého Boha.

Hřích, řecky “hamartia” doslova znamená minout cíl. Hřichem člověk minul cíl, který mu stanovil Bůh. Ty nejhorší důsledky hříchu nejsou v rovině fyzické, i když i zde existují negativní důsledky (např. nemorálním životem se člověk rychle opotřebuje, poškodí si zdraví a předčasně umře). Ty nejhorší důsledky hříchu jsou v rovině duchovní, protože trest, který stanovil svatý Bůh za hřích je

duchovní smrt, tj. oddělení ducha člověka od Boha. Pokud člověk za svého života na zemi nečiní pokání ze svých hříchů v souladu s Boží vůlí, pak bude jeho duch oddělen od Boha navěky v místě věčného utrpení.

Bible definuje hřích jako bezzákonnost (1. Janův 3:4). V obecné rovině se jedná o to, že se člověk nepodřídil Božím zákonům, Jeho vůli. Nejednal v souladu s ní. V závislosti na tom, jakého konkrétního hřichu se člověk dopustil mluvíme např. o lži, krádeži, vraždě atd. Jedná se o aktivně provedené zlo, aktivní porušení Božího zákona. Zla se však lze dopustit i pasivitou, pasivním porušením Božího zákona. Bible říká: **“Kdo tedy umí činit dobře, avšak nečiní, má hřích.”** (Jakub 4:17 NBK) Konečně, hřichem je rovněž jednání člověka proti jeho vlastnímu přesvědčení, avšak pouze ve věcech, které Bůh ponechal na svědomí každého člověka (Římanům 14:21-23).

Člověk, který se rodí do tohoto světa, se rodí jako duchovně čistá bytost, neboť při jeho početí, Svätý Bůh dal člověku jeho ducha (Zachariáš 12:1, Kazatel 12:7). Tím, že se Adam a Eva dopustili hřichu, hřích vstoupil do světa a s hřichem i smrt a smrt se rozšířila na všechny lidi, protože všichni zhřešili (Římanům 5:12, 1. Janův 1:10). Každý člověk, který má takové rozumové schopnosti, že dokáže rozlišit dobro od zla (k čemuž nám pomáhá i svědomí, které nám dal Bůh), se dopustil hřichu a pro Boha duchovně zemřel, tzn. že jeho duch byl oddělen od Boha. Každý člověk je odpovědný Bohu za své hříchy. Rodiče však neodpovídají za hříchy svých dětí a děti neodpovídají za hříchy svých rodičů. Duše která hřeší zemře. (Ezechiel 18:20-28). Jelikož každý z nás se dopustil hříchů (Římanům 3:23), každý z nás si zaslouží trest za naše hříchy.

Bůh si však nepřeje, abychom zemřeli a protože se nemůžeme sami zachránit před trestem za naše hříchy, připravil plán na příchod záchrance, Mesiáše, Spasitele, který nás zachrání z našich hříchů.

DOBA PŘÍCHODU SPASITELE

SZ zaznamenává cca 300 Božích proroctví o příchodu Spasitele, který bude Prorokem, Králem a Knězem v jedné osobě (5.Mojžíšova 18:17-19, Zachariáš 6:12-13). Tento Spasitel zachrání svůj lid (Izajáš 35) a Jeho království bude věčné, jeho jméno bude: “Divuplný rádce, Božský bohatýr, Otec věčnosti, Vládce pokoje” (Izajáš 9:5-6). Daniel na přelomu 7. a 6. století před Kristem prorokoval v Babylónu, že věčné království přijde v době 4. království (Daniel 2:37-44).

O staletí později, kdy Babylónskou, Medo-Perskou a Řeckou světovou říši vystřídala říše Římská, v době vlády císaře Tiberia, když Judsko spravoval římský prokurátor Pilát Pontský (Lukáš 3:1), židovský tesař z Nazaretu jménem Ježíš hlásal v Palestině, že se přiblížilo nebeské království (Matouš 4:17).

DŮKAZY, ŽE JEŽÍŠ KRISTUS JE SPASITEL LIDSTVA

1. Ježíšova tvrzení o sobě zaznamenaná v NZ:

a) Ježíšova tvrzení, jejichž pravdivost si nelze ověřit:

Jedná se o tvrzení, že: není z tohoto světa (Jan 8:23), byl u Boha před existencí světa (Jan 17:5), vyšel z Boha (Jan 8:42), je jedno s Bohem (Jan 10:30), jeho učení je učením z Boha (Jan 7:16-17), nemá hřích (Jan 8:46), vysvobodí lidi z otroctví hřichu (Jan 8:34-36), je vzkříšením a životem pro ty, kdo v něj věří (Jan 11:25-26), postaví svou církev a brány podsvětí ji nepřemohou (Matouš 16:18), Jeho krev se prolévá za mnohé na odpuštění hříchů (Matouš 26:26-29), jde k (Bohu) Otci (Jan

16:28), Jeho království není z tohoto světa (Jan 18:36), je jedinou cestou k (Bohu) Otci (Jan 14:6), byla mu dána veškerá moc na nebi i na zemi (Matouš 28:18), bude soudit všechny lidi (Jan 5:27-29), je Mesiáš, tj. Spasitel (Jan 4:25-26). Výše uvedené lze shrnout tak, že Ježíš o sobě tvrdil, že je Spasitelem lidí z jejich hříchů, který vyšel z Boha.

b) Ježíšova tvrzení, jejichž pravdivost si lze ověřit:

Jedná se o tvrzení, že: bude zabít a třetího dne vstane z mrtvých (Matouš 16:21), naplnil proroctví Hebrejských Písem, t.j. Starozákonních Písem Bible (dále jen "SZ") (Lukáš 24:44).

Závěr: Pokud je Ježíš Spasitelem lidí z jejich hříchů, který vyšel z Boha, pak:

a) musí být v souladu s tímto tvrzením veškeré Ježíšovo učení a skutky,

b) musela být na něm naplněna všechna SZ proroctví o Spasiteli včetně klíčového proroctví, že bude zabít a třetího dne vstane z mrtvých.

2. Ježíšovo učení a skutky:

a) Co Ježíš učil? Ježíš učil lidi o Božím království a o tom, jak mají žít, aby se mohli stát součástí Božího království. Morálka učená Ježíšem je naprosto čistá, prostá vad a bez poskvrny. Biblické důkazy (dále též jen "BD"): např. Matouš 5 - 7. Mimobiblické důkazy (dále též jen "MBD"): např. morálka Ježíšových následovníků, t.j. křesťanů, jak ji popisuje ve svých dopisech Plinius mladší římskému císaři Traianovi (viz. II. HLEDÁNÍ ROZUMNÉ VÍRY - 4. Je rozumné věřit, že Ježíš Kristus je skutečnou postavou?).

b) Co Ježíš činil? Ježíš lidem odpouštěl jejich hříchy a konal zázraky. BD:

Jistý člověk jménem Jan, poslal dva ze svých učedníků k Ježíšovi s otázkou, zda je tím, který má přijít (tj. SZ prorokovaným Spasitelem). Ježíš jim odpověděl:

"Jděte a oznamte Janovi, co jste viděli a slyšeli: slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví jsou kříženi a chudým se káže evangelium." (Lukáš 7:22 NBK)

Všechny tyto zázraky, byly důkazy na potvrzení pravdivosti Ježíšových slov, jak Ježíš sám vysvětluje:

"Věřte mi, že já jsem v Otci a Otec ve mně; alespoň kvůli těm samotným skutkům mi věřte." (Jan 14:11 NBK)

"Ale abyste věděli, že Syn člověka má na zemi moc odpouštět hříchy" – tehdy pověděl ochrnutému - "říkám ti, vstaň, vezmi své lůžko a jdi domů." A on hned vstal, přede všemi vzal své lůžko a odešel, takže všichni žasli a oslavovali Boha se slovy: "Nic takového jsme nikdy neviděli." (Marek 2:10-12 NBK)

Moc konat zázraky dal Ježíš i svým učedníkům, a to jak před svým ukřižováním a vzkříšením (např. Matouš 10:1-8), tak i poté (např. Skutky 9:32-42).

Povšimněme si, že Ježíš nežádal po lidech, aby věřili Jemu nebo jeho učedníkům bez důkazů. Zázraky (nadpřirozené skutky), které činili byly důkazy, že jejich slova jsou pravdivá.

MBD: Podle F.F.Bruce, profesora biblické kritiky a exegeze na univerzitě v Manchesteru se v židovském Talmudu vyskytují zmínky o Ježíšovi. F.F.Bruce píše ve své knize "Věrohodnost Nového zákona - Můžeme důvěřovat spisům Nového zákona?": "Podle starých rabinů, jejichž mínění je v těchto spisech zachyceno (Mishna - zákoník a Gemary - komentáře), byl Ježíš Nazaretský provinilcem, který prováděl magii, opovrhoval slovy moudrých, sváděl lidi a říkal, že nepřišel rušit zákon, ale přidávat k němu. Byl pro kacířství a svádění lidí pověšen na kříž v předvečer židovského svátku Pesach. Jeho učedníci ...uzdravovali nemocné v jeho jménu."

Závěr: Ježíš učil nejvyšší morálku jakou zná lidstvo do dnešní doby. I ze svědectví jeho nepřátel vyplývá, že Ježíš a jeho učedníci konali mimořádné skutky. Ježíšova morálka a zázraky, o kterých lze číst v Řeckých Písmech, t.j. Novozákonních Písmech Bible (dále jen "NZ"), jsou v souladu s Jeho tvrzením, že je Spasitelem, který vyšel z Boha zachránit lidi z jejich hříchů.

3. SZ proroctví o Spasiteli a jejich NZ naplnění na Ježíši Kristu (některé příklady):

a) Utrpení, ukřižování a smrt Spasitele:

- 1)Trápen a zraňován - Izajáš 53:4-7 - Marek 15:15-20.
- 2)Jeho ruce a nohy probodnuty - Žalm 22:17 - Lukáš 23:33.
- 3)Lidé se mu posmívají - Žalm 22:7-9 – Matouš 27:39-43.
- 4)Je losováno o jeho oděv - Žalm 22:19 - Jan 19:23-24.
- 5)Volá k Bohu - Žalm 22:2 - Matouš 27:46.
- 6)Jeho kosti nezlámaný - Žalm 34:20-21 – Jan 19:28-37.

SZ proroctví v knize Žalmů byla zapsána v 10. století před Kristem a proroctví v knize Izajáš byla zapsána v 8. století před Kristem. Všechna byla přeložena z hebrejštiny do řecké Septuaginty v 3. až 1. století před Kristem. Řadu z nich naplnili Ježíšovi nepřátelé.

b) Vzkříšení Spasitele: Izajáš 53:10-12, Žalm 16:8-11 - Lukáš 24:36-44, Skutky 2:22-36.

4. Důkazy o naplnění SZ proroctví na Ježíši Kristu:

a) BD:

1) Harmonická svědectví očitých svědků m.j. o utrpení, ukřižování a vzkříšení Krista zaznamenané v NZ (např. Jan 20:18-29, 1.Korintským 15:1-20, 2.Petrova 1:16, 1.Jan 1:1-3).

2) Obrácení horlivého pronásledovatele křesťanů - Saula z Tarsu (pozdější apoštol Pavel) na víru v Ježíše Krista (Skutky 22:1-21) (viz. I. HLEDÁNÍ BOHA - 5. Má Bůh zájem o každého z nás?).

Závěr: Harmonické svědectví očitých svědků o tak nepravděpodobné události jakou je vzkříšení mrtvého Ježíše Krista třetího dne po jeho popravě a pohřbení, jakož i obrácení horlivého pronásledovatele křesťanů na víru v Ježíše Krista musí mít velmi silnou příčinu. Existují pouze dvě možnosti: 1) Svědci lžou. 2) Svědci říkají pravdu.

b) BD a MBD:

1) Vznik křesťanství a jeho existence v průběhu 1. až 21. století:

Jádrem NZ a křesťanské víry je evangelium, tj. dobrá zpráva, že se Boží Syn Ježíš Kristus stal člověkem, podstoupil nepředstavitelné mučení a potupnou smrt na kříži z rukou svých vlastních stvoření (tzn. lidí), zemřel za hříchy lidí, byl pohřben, třetího dne byl vzkříšen a tomu, kdo v něj věří a koná Jeho vůli odpouští jeho hříchy a daruje mu věčný život.

Závěr: Poselství evangelia je natolik absurdní, že musela existovat mimořádně silná příčina proto, aby křesťanství vůbec vzniklo, tj. aby mu vůbec někdo uvěřil. Jedinou takovou adekvátní příčinou je vzkříšení Ježíše Krista, svědectví apoštolů o Jeho vzkříšení a moc apoštolů činit zázraky na potvrzení pravdivosti jejich slov. Skutečnost, že se v 21. století hlásí ke křesťanství - jehož klíčovým poselstvím je zázrak Ježíšova vzkříšení z mrtvých - cca 2 miliardy lidí na celé zemi (zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Křesťanství>) ukazuje, jak mimořádná je příčina, která stojí za vznikem křesťanství.

2) Vznik křesťanství uvnitř Židovského náboženství:

Náboženská elita Židovského národa si v průběhu historie vypěstovala vlastní tradici o příchodu politického spasitele Židů, který obnoví politické království Izraele. Židovský národ, včetně apoštolů, očekával příchod politického krále a království odpovídající této lidské tradici. Jejich vzorem byl král David, který panoval v 10. století před Kristem a v jehož době Izraelské království dosáhlo svého mocenského vrcholu. Se Spasitelem, který měl být podle proroctví Davidovým potomkem spojovali Židé stejné naděje na vzestup Izraele zejména v dobách nejtěžšího národnostního a náboženského útlaku. V Ježíšově době, kdy byla Palestina okupována Římskou říší, sílila v Židovském národě očekávání příchodu Spasitele, který vyžene římské okupanty a bude kralovat Izraeli (Matouš 3:1-6, 4:23-25, Lukáš 17:20-21, Jan 6:15). Do soudobých představ té doby o Spasiteli dobře zapadají různí podvodníci, kteří se v době 1. století po Kristu prohlašovali za vyvolené (tj. za mesiáše) a sváděli Židy do rebelií proti římským okupantům. NZ mluví o jistém Teudasovi (někdy po r. 6 po Kristu) a Judovi Galilejském, kteří strhli sebou lid, ale byli zabiti a jejich stoupenci rozehnáni (Skutky 5:34-37). Židovský historik Josephus Flavius (1. století po Kristu) píše o jiném Teudasovi (zemřel v r. 46 po Kristu) (Starozitnosti 20. 97-98) jako o šarlatánovi, který vedl řadu svých stoupenců k Jordánu a slíbil jim, že se řeka na jeho příkaz rozestoupí a oni budou moci přejít suchou nohou. Římský místodržitel Fadus (44-46 po Kristu) proti nim poslal jízdní oddíl, který na ně zaútočil, mnohé zabil, mnohé zajal, mezi nimi i Teudase, který byl poté popraven. Ježíš Kristus vůbec nezapadal do soudobých představ Židů o Spasiteli. Nevypadal jako politický král, ale jako tesař (Marek 6:3). Nechoval se jako politický král (Jan 18:36), ale přišel, aby činil vůli svého Otce v nebesích (Jan 6:38-40). Nenechal si sloužit jako politický král, ale sám sloužil lidem (Marek 10:45). Nepřišel vysvobodit Židy z římského jha (Matouš 22:21), otroky z otroctví jejich pánů (Lukáš 17:7-10), utlačované z rukou jejich utlačovatelů (Lukáš 12:4-5). Přišel, aby udělal něco daleko většího, totiž naplnit Mojžíšův zákon a Proroky (Starý zákon) (Matouš 5:17) a tedy vysvobodit lidi z otroctví hříchu (Jan 8:31-36) s důsledky pro věčnost každého člověka. Učil pravdu o Bohu, o Jeho vůli odměnit věčným životem lidi, kteří jsou poslušni Bohu (Jan 17:1-5, Matouš 7:21-23) a potrestat věčným trestem ty, kteří nejsou poslušni Bohu (Jan 5:29). Kritizoval formální uctívání Boha, odhaloval vnější i skrytou nemorálnost a pokrytectví náboženských vůdců Židovského národa (Matouš 23, Lukáš 18:9-14). Svým učením o Bohu a morálce získával masy prostých lidí (Matouš 21:7-11). Náboženští vůdcové Židovského národa viděli v Ježíšovi hrozbu pro svou autoritu (Jan 11:45-48, 53, Matouš 26:3-5), odmítli jej jako svého spasitele a vynutili si na římském prokurátorovi Pilátovi potupnou a mučivou smrt Ježíše na kříži (Jan 19:15), čímž jej znemožnili jako politického spasitele v očích lidu i Ježíšových učedníků, který nedokázal zachránit ani sám sebe. Jak by tedy dokázal zachránit (spasit) Židovský národ? (Matouš 26:35, 47-56, 69-74, 27:39-44).

Závěr: Skutečnost, že Ježíše Krista po jeho potupné smrti na kříži vykonané pohanskými Římany přesto mnozí Židé přijali za svého Spasitele, svědčí o zcela mimořádných důvodech pro takové rozhodnutí (Skutky 2:14, 22-24, 36-43).

c) MBD:

1) Písemné památky: Písemnosti židovského historika Josepha Flavia, římských historiků Tacita, Suetonia a římského politika Plinia mladšího (viz. II. HLEDÁNÍ ROZUMNÉ VÍRY - 4. Je rozumné věřit, že Ježíš Kristus je skutečnou postavou?).

Závěr: Ježíš Kristus, který o sobě tvrdil, že je Spasitel a přitom nedokázal zachránit sám sebe, když zemřel v mukách na kříži, na který jej přibili pohanští římské okupanti jako nějakého zločince, je tím posledním člověkem na světě, kterého by byl někdo z Židovského národa ochoten přijmout jako svého Krále a Spasitele (tj. zachránce), jež mu dá věčný život. Skutečnost, že mnozí Židé v 1. století po Kristu přijali Ježíše popraveného Římany za svého Pána a Spasitele je důkazem, že pro to musela existovat adekvátní příčina. Jedinou adekvátní příčinou je vzkříšení Ježíše Krista, svědectví apoštolů o Ježíšově vzkříšení a moc apoštolů konat zázraky na potvrzení pravdivosti jejich slov.

2) Perzekuce křesťanů: V prvních třech stoletích po Kristu byli křesťané často krutě pronásledováni a mnoho z nich bylo umučeno k smrti nebo popraveno. Jejich jediné provinění spočívalo v tom, že byli křesťané. (Skutky 7:52-8:3, 18:1-3, 2.Korintským 11:24-27, Josephus, Tacitus, Suetonius, Plinius mladší).

Závěr: To, že křesťanství v prvních stoletích po Kristu neskýtalo lidem v tehdejší společnosti žádnou materiální výhodu a že křesťané byli pro víru v Ježíše Krista ochotni podstupovat mučení a smrt, je důkazem, že křesťané skutečně museli věřit, že Ježíš Kristus je Spasitelem, který jim dá věčný život. Jedinou adekvátní příčinou takové víry je vzkříšení samotného Ježíše Krista z mrtvých, svědectví apoštolů o Ježíšově vzkříšení a moc apoštolů konat zázraky na potvrzení pravdivosti jejich slov.

ZHODNOCENÍ DŮKAZŮ

Křesťanská morálka je nejvyšší morálka jakou zná lidstvo. Skutečnost, že je stejně živá a aktuální v dnešní době svědčí o její nadčasovosti. Žádný obyčejný člověk by si nedokázal vymyslet ucelený etický systém, který by bylo možné použít v nezměněné podobě ještě za 2000 let. Harmonické svědectví očitých svědků vzkříšeného Ježíše Krista, přijetí ukřižovaného Ježíše Krista za Spasitele Židy i pohany, jejich ochota podstoupit mučení a smrt za víru v Ježíše Krista jsou důkazy, že Ježíš Kristus byl vzkříšen z mrtvých a že jeho poselství lidem je pravdivé.

ZÁVĚR

Ježíš Kristus je Spasitel, prorokovaný ve SZ. Svědčí proto BD i MBD. Jsou-li pravdivá tvrzení Ježíše Krista o Jeho smrti, vzkříšení a naplnění SZ prorocství, lze se spolehnout na to, že jsou pravdivá i všechna ostatní tvrzení Ježíše Krista o sobě obsažená v NZ.

Největším problémem člověka jsou jeho hříchy. Každý člověk se prohřešil zlem vůči Bohu a lidem. Trestem za hřích je smrt. Boží Syn Ježíš Kristus podstoupil tento trest i za Vás. Zemřel nepředstavitelně krutou smrtí na kříži, vstal z mrtvých a má moc Vám Vaše hříchy odpustit a darovat Vám věčný život. Podmínkou je, že poslechnete Boží slovo zjevené v Novozákonních Písmech Bible. Pokud hledáte odpuštění svých hříchů, usmíření s Bohem a věčný život v Ježíši Kristu, rád Vám s tím pomůžu. E-mail: hodanko@volny.cz , mobil: 731 102 709, www.viravboha.cz , Robert Hodanko

Otázky # 6

1. Věříte, že Ježíš je Spasitel?
2. Pokud nevěříte, že Ježíš je Spasitel, jak rozumně vysvětlíte:
 - a) naplnění SZ prorocství na Ježíši?
 - b) svědectví apoštolů o vzkříšení Ježíše?
 - c) přijetí popraveného Ježíše za svého Spasitele (záchrance) Židy a pohany?
 - d) ochotu křesťanů podstoupit pro svou víru v Ježíše mučení a smrt?